

СВЕТИ ОЦИ СА ПРВОГ ВАСЕЉЕНСКОГ САБОРА (325)

Анстракт: У раду ће бити описани историјско-богословски детаљи везани за сазивање и рад Првог васељенског сабора у Никеји (325), са посебним освртом на Оце који су учествовали у раду и доношењу одлука на овом саборовању, под патронатом цара Константина Великог (306-337). Са посебном пажњом биће истакнути они Оци који су канонизовани и то у контексту службе Отаца Првог васељенског сабора, те ће у закључку бити истакнут црквено-богослужбени приступ појединцу и заједници у Цркви Христовој.

Тема је узета због важности прославе јубилеја 1700-тогодишњице од одржавања Никејског сабора (325-2025) у савременој српској богословско-научној јавности.

Кључне речи: Први васељенски сабор (325), Никеја, Константин Велики, богослужење, служба оцима Никејског сабора

Сагледавање једног историјског догађаја, поред места и времена дешавања, мора у себи да садржи упознавање са учесницима, а поготову ако је тај догађај био судбоносно важан за ту институцију и ако се после тог историјског тренутка покреће једна уобичајена пракса, која ће кроз историју бити показатељ да је тај први догађај донео нешто ново, а затим – пошто је континуирано одржаван – и установио једно предање. Тако је било и са Првим васељенским сабором који је сазвао римски император Константин Велики 325. године, што је омогућило хришћанској Цркви да настави са предањем сазивања сабора у историји – зачетим у Јерусалиму око 50. године Христове ере, сада добро организовано и у форми која се у каснијим вековима није мењала. Пошто је тај догађај био догађај целе Цркве, временом је – као последица – уследило и канонизовање многих учесника са тог сабора, првог који је имао васељенски призив, те је Црква одлучила да поред појединачних молитвених прослава канонизованих Отаца, установи и један дан молитвеног сећања на цео догађај и на све учеснике саборовања у Никеји, 325. године. Та богослужбена прослава носила је у себи и разликовање православних и оних јеретичких учесника на том скупу, тако да ће у првом делу истраживања са богословско-

историјског аспекта бити анализирани познати учесници, а затим ће – у другом делу – химнографско-агиолошки бити истакнути детаљи из службе Светим Оцима Првог васељенског сабора, који имају везу са самим светим догађајем. На тај начин ће са два аспекта бити донет закључак и биће одређено како је један догађај постао део Светог Предања и како се молитвено сећање преноси са колена на колена већ генерацијама, све до данас.

Основна карактеристика овог истраживања биће историјска, а затим и компаративна метода анализе богословског доприноса свих Отаца учесника Никејског сабора, која ће условити еортолошки закључак који ће помоћи да се сагледа савремени приступ теми овог сабора у савременом српском богословљу, и то у контексту прославе јубилеја 1700-тогодишњице одржавања Првог васељенског сабора у Никеји (325-2025).

Богословско-историјски осврт на Први васељенски сабор и Оце сабрране у Никеји 325. године

Како би умирио хришћанску заједницу коју су потресали Мелитијев раскол и Аријева јерес, после много размишљања и саветовања, цар Константин Велики је позвао на сабор велики број епископа, представника Цркава на истоку и западу Империје, тачније – епископе који су били у стању да дођу у Никеју и учествују у раду великог сабора, за који је сам Император гајио наде да може да се сматра *васељенским*.¹ Константин је већ имао искуство са сазивањем црквених сабора, 313/4. године у Риму и Арлу, па му је – деценију касније – било једноставније да примени исте стандарде. Како је то изгледало на почетку самосталне владавине цара Константина Великог? Римски император Константин Велики је послао писмо Хресту, епископу Сиракузе,² које је сачувао Јевсевије Кесаријски у *Црквеној историји*. У писму Цар излаже историју дешавања у Цркви у проконзуларној Африци где је у хришћанској заједници настао донатистички раскол.³ У писму Константин пише да је наредио већем броју епископа из различитих места – од севера Империје, из Британије, па све до јужних области, Африке – да се окупе у граду Арлу како би саборски

¹ Socrates Scholasticus, *Historia Ecclesiastica*, ed. Pierre Maraval, Sources Chrétiennes 506, Paris 2004-2007, 1, 8.

² За Сиракузу се тврди да је друга Црква, после Антиохијске, коју је основао Свети Петар, али и то да је Свети Павле тамо проповедао. Као свог првог епископа, Црква у Сиракузи поштује Светог Маркијана, за кога је остало предање да га је рукоположио сам Свети Петар. Није довољно аутентичан списак седамнаест епископа који су били претходници Хреста, коме је цар Константин написао писмо. Катакомбе које се тамо и данас налазе сведоче да се на острву богослужило у 2. веку. У време Светог Кипријана (средином 3. века), хришћанство је свакако цветало у Сиракузи. Поред својих епископа мученика, ова локална Црква наводи и лаике – хришћанске мученике, као што су Свети Бенигн и Евагрије (204), Свети Васијан (270); а под Диоклецијаном, историјским документима је посведочено мучеништво ѓакона Евпла и дјеве Свете Луције.

³ Munier C. *Concilia Galliae, A. 314 – A. 506*, Brepols, Turnholt 1963, 14, 16, 18, 19.

био решен проблем раскола *донатиста*. У писму се наводи и методологија позивања на сабор и организација пута и самог учествовања епископа на сабору у Арлу: *од управитеља својих области, односно својих епархија, са Царевом дозволом, узимана су јавна возила, како би представник те Цркве – уз помоћ двојице презвитера и још три слуге, који ће служити на путу до Арла – пре одређеног дана стигао на сабор.*⁴ Управо се у овом писму запажа методологија цареве администрације у вези са сазивањем сабора: позивање епископа из различитих Цркава на сабор и сам превоз до града где ће бити одржан сабор.

Како су 325. године епископи долазили у Никеју? За одговор на ово питање је врло важно да се зна, каква је саобраћајна мрежа у Империји постојала почетком 4. века. У периоду раног хришћанства, цареви који су наследили Августа бринули су се о стању јавних путева. Имена Веспасијана (69-79), Тита (79-81), Домицијана (81-96), Нерве (96-98), Трајана (98-117) и Септимија Севера (193-211) често се појављују у натписима посвећеним рестаураторима путева и мостова дуж целе Империје.⁵ *Антонинов итинерар* остаје – као трајни доказ – о пажљивој бризи која је посвећена служби јавних путева.⁶ Чланови Диоклецијанове тетрархије су радили на даљој урбанизацији великог броја насеља у Империји и у изградњи и обнови великог броја путева који су повезивали исток и запад Царства,⁷ а из његовог доба остао је пут у арапском лимесу (тачније на простору Сирије) – *Страта Диоклецијана* – који је повезивао Палмиру и Дамаск са Арабијом. Дакле, у Константиново доба у Империји мрежа путева⁸ била је добро уређена и омогућила је да се велики број епископа, углавном са истока, одазове царевом позиву. Иако је постојао реални проблем да епископи са запада дођу до Никеје, ипак су Цркву са запада у Никеји представљала седморица црквених јерараха, међу којима и Осија из Хиспаније (Шпаније), затим Дикасије из галског насеља (данашњи Дижон у Француској), Цецилијан Картагински (северна Африка), а епископ Рима Силвестар, који је био већ у поодмаклим годинама, на сабор у Никеју послао је двојицу својих представника.

За ово истраживање је неопходно да се наведу сви фактори разноврсности учесника на Никејском сабору: географски, богословски и политички. Из спискова епископа – учесника у раду Првог васељенског сабора, није јасан и прецизан број првојерараха у Никеји. Углавном је на сабору била заступљена јерархија из Мале Азије, потпомогнута клиром

⁴ Чаировић, И. „Одлуке сабора у Арлу (314) као први допринос хришћанске Цркве примени начела Рах Романа у доба Константина,” *Први васељенски сабор у црквеној историји*, ур. Чаировић, Пузовић, Глушац, Коцвар, Београд 2025, 76-77.

⁵ Meijer, Fik J., Nijf O. Van. *Trade, transport and society in the ancient world: A sourcebook*. Routledge, London 1992.

⁶ Smith, William, William Wayte, G. E. Marindin. *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. London 1890, 946-954.

⁷ Чаировић И. “Утицај Константина Великог на реформе у Британији (306),” ур. Миша Ракоција, *Ниш и Византија*, Ниш 2007, 529-536.

⁸ Elsner, Jaś. “The *Itinerarium Burdigalense*: politics and salvation in the geography of Constantine’s Empire”, *Journal of Roman Studies* (2000), 181-195.

из Леванта, Египта и Либије, а средишња Европа као и да није имала представнике. Ово указује на претпоставку да су се позиву одазвали они епископи из најближих епархија у Империји, и они који су били добро информисани о јеретичком учењу александријског свештеника Арија, који је био родом из Либије, и о Мелитијевом расколу, који је већ две деценије потресао северни део Африке, те су мислили да могу да својим сведочанствима и ставовима допринесу да се на Никејском сабору донесу што праведније одлуке. Уз наведено, проблематичан је био и број учесника сабора. Уз предањско-богослужбено сведочанство да је било 318 учесника, ипак је било оних истраживача који су наводили да је у Никеји било присутно око 300 епископа (Клаус⁹ и Одал¹⁰); затим између 200 и 300 (Полсандер¹¹); а Вилијамс¹² тврди да је било само 200 учесника. Следујући Мансијевом зборнику сабора из 4. века, Долежал сматра да би реално било да је било 220 учесника,¹³ подељени тако да је половина долазила из црквених области у Малој Азији, четвртина из Сиро-палестинских крајева и Месопотамије, док је остатак био из Египта, а мањина са Балкана, уз малобројну делегацију из Галије, остатка Африке и самог Рима. Треба рећи, због помесних сабора у Елвири (306) и Арлу (314), који су били претходница Никејског сабора у сваком смислу, да из Хиспаније (осим Осије, који је ипак био представник двора, а не своје епархије) и Британије није било учесника на Првом васељенском сабору, иако су учествовали у ранијим и поменутиим помесним саборима.¹⁴

Према Мансију,¹⁵ први потписник саборских одлука био је Осија Кордобски, који је ипак био представник царског двора, а не хиспанске провинције, затим следе легати римског епископа Силвестра (презвитери Виктор и Викентије). Прва истакнута провинција која има представнике на Никејском сабору била је **Египат** (делегација састављена од **13** представника) на челу са Александром Александријским, друга провинција која је била заступљена на сабору била је **Тиваида (3)**, па **Либија (5)**. Четврта провинција је била **Палестина (19)** на челу са Макаријем Јерусалимским,¹⁶ уз Патрофила Скитопољског и Асклепија

⁹ Clauss, *Konstantin der Grosse und seine Zeit*, 85.

¹⁰ Odahl, *Constantine and the Christian empire*, 196.

¹¹ Pohlsander, *The emperor Constantine*, 50.

¹² Williams, R. *Arius. Heresy and tradition*. William B. Eerdmans 2002, 67.

¹³ Doležal, *The Reign of Constantine*, 369.

¹⁴ Чаировић, И. *Свети цар Константин Велики и Први васељенски сабор (325) - историјске и богословске перспективе тумачења историје помесних сабора на западу и истоку Римске империје почетком 4. века у контексту сазивања и одржавања Првог васељенског сабора под покровитељством цара Константина Великог и његов допринос у животу Цркве*, Издавачка делатност Епархије жичке, Краљево 2025, 141.

¹⁵ *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima*. Collectio 2 Ann. 305-346, ed. Giovanni Domenico Mansi, H. Welter, Paris 1901.

¹⁶ У току римско-јеврејских ратова, Рим је наметнуо Ирода за владара Јерусалима и целе Палестине, а он је развијао и улепшавао град: изградио је палате, куле и зидове, а и проширио је скоро двоструко и сам Храм. У 6. години Христове ере, Јерусалим и околина су дошли под власт Рима, а Иродови наследници су остали

из Газе. Пета провинција са представницима на сабору била је **Феникија (10)**, а онда и **Сирија (23)** (*Syriae Caeles*)¹⁷ са Јевстатијем Антиохијским на челу. Провинција **Арабија (6)**¹⁸ била је седма по реду, на челу са престоничким архијерејем Никомахом Бостријским. Осма провинција била је **Месопотамија (4)**, па **Перисидија (1)**, и **Киликија (11)**¹⁹ са Теодором из Тарса. Једанаеста провинција која је имала представнике на Никејском сабору била је **Кападокија (10)** са Леонтијем Кесаријским на челу. Дванаеста провинција била је **Мала Јерменија (2)**, а одмах затим и **Велика Јерменија**²⁰ **(5)**, као тринаеста. Четрнаеста провинција која је имала представнике била је **Понт Полемонијаки**²¹ **(3)**, следеће провинције била

владаи провинције Јудеје све до 96. године. Римска власт над Јерусалимом и околином била је уздрмана Првим јеврејско-римским ратом, који је довео и до уништења Храма 70. године. Град је још једном имао функцију главног града током трогодишње буне познате као *устанак бар Кохбе*, започет 132. године. Римљани су угушили и тај устанак 135. године, док је Император Хадријан је романизовао град и преименовао га у *Aelia Capitolina*, и забранио Јеврејима улазак. Такође је преименовао провинцију Јудеју после покушаја Филистејаца да поново јудаизирају земљу. Забрана уласка Јеврејима у град је трајала све до 4. века. Током прве половине 4. века, римски император Константин Велики изградио је одређени број хришћанских грађевина попут Цркве Светога Гроба. После Константина Великог па све до 7. века Јевреји су били истерани из Јерусалима. Crossan, J. *The Historical Jesus: the life of a Mediterranean Jewish peasant*. San Francisco, 1993, 92; Goldhill, S. *Jerusalem: City of Longing*. Harvard University Press 2009, 19; Cohen, S. J. D. *Judaism to Mishnah: 135–220 °CE*, in Hershel Shanks. *Christianity and Rabbinic Judaism: A Parallel History of their Origins and Early Development*, Washington DC 1996, 196.

¹⁷ Кили Сирија (Κοιλὴ Συρία, Coele-Syria, може да буде преведено – *шупља Сирија*) регија Сирије у античком свету. Из ове регије представници на Никејском сабору били су из градова: Антиохија, Селевкија, Лаодикија, Апамеја, Рафанаја, Јерополис, Германикија, Самосата, Долиха, Габула, Зеугма, Лариса, Епифанија, Аретуса, Неокесарија, Кир, Гиндрон, Габала.

¹⁸ Арабија је у списима грчко-римских географа углавном подељена у два дела: *Arabia Deserta* и *Arabia Felix*, док је трећи део назван *Arabia Petraea*, примарно по граду Петри, али је тако названа и по свом геоморфолошком изгледу. Главни градови провинције били су: Петра и Бостра. Smith, W. *Dictionary of Greek and Roman geography*, Boston 1870, 175, 181.

¹⁹ Током владавине Диоклецијана (око 297), Киликија је била подељена на три дела: *Киликија Прима*, под конзуларном влашћу, са главним градом у Тарсу; *Киликија Секунда*, са главним градом у Аназарбу; и Исаврија (првобитно *Киликија Аспера*), са главним градом у Селевкији. Ове три киликијске провинције, плус сиријска, месопотамска, египатска и либијска провинција, чиниле су *Дијецезу Истока* (крајем 4. века афрички део ове области одвојена је и створена је око 381. године *Дијецеза Египта*), део преторијанске префектуре Истока, богатог дела источног Римског царства.

²⁰ Престоница је Амида (данас Дијарбакир). Град Каркатиокерта био је краљевска престоница Софене, како је записао Страбон у *Географији* (11, 14, 2), смештена близу реке Тигар. Ово утврђено насеље функционисало је као главни административни центар током раног јелинистичког периода под влашћу Оронтида, пре територијалних ширења која су изазвала промене у управљању. Newsen, R. H. "The Five „Peoples“ of Tsopk/Sophene," ed. Richard G. Hovannisian, *Armenian Tsopk/Kharpert*. Mazda Publishers 2002, 123-135.

²¹ Нерон је 62. године, Понт прогласио за римску провинцију, и поделио

су **Понти Пафлагонија (3), Галатија (5) и Азија (7)**²² са аријанцима Теоном Кизичким Мармарички и Менофантом Ефески. Осамнаеста провинција чији су црквени великодостојници учествовали на Првом васељенском сабору била је **Лидија (8), па Фригија (8)**. Двадесета провинција која је имала представнике на сабору у Nikeји била је **Писидија (16), па Ликија (1) и Памфилија (7)**. **Острвску (4)** провинцију, двадесет и трећу по реду, на Nikeјском сабору су представљали: Евфросиније Родоски (Rhodiensis), Мелифрон Куски (Cous), Стратегије Лемнијски (Lemnius), Аполодорус Крфски (Corycraeus). Двадесет и четврта провинција са представницима у Nikeји била је **Карија (4), па Исаврија (17) и Кипар (2) и Витинија (11)**. Двадесет и осма провинција која је имала представника на сабору била је **Европа (Федрије Хераклејски)**,²³ а следећа је била **Дакија (2), па Мисија (3), Македонија (2), Ахаја (2), Тесалија (2) и Калабрија (1)**. Провинцију **Африку (1), Дарданију (1), Далмацију (1), Панонију (1), Галију (1), Готију и Босфорску (1)** представља по један епископ. Укупно четрдесет и једна провинција Империје је имала своје црквене предстојатеље у Nikeји.

Као што се може лако уочити, састав учесника сабора био је веома разноврсан, што сведочи и чињеница да су неки представници Црква из удаљених области – можда по први пут – добили могућност да се састану и виде са Царем и представницима клира из Александрије, Рима, Антиохије... Дакле, међу епископима на сабору били су и Јован Персијанац, готски епископ Теофил и Симеон Селевкијски.²⁴ Болотов подвлачи да је Nikeјски сабор био сусрет сличан догађају Педесетнице и силаску Светог Духа на апостоле.²⁵ Са друге стране, треба истаћи да потпуног сагласја није било, пошто су међу учесницима сабора биле евидентне разлике и у политичком, и у богословском смислу. Долежал наводи неколико истраживања и констатује да је овакав сабор био сабор

у три округа: *Понт Галатикус* на западу, који се граничи са Галатијом; *Понт Полемонијаки* у средишту области, назван тако по свом главном граду Полемонијуму; и *Понт Кападокијски* на истоку, који се граничи са Кападокијом. Градови Амисија, Синопа, Амасија, Андрес, Ибора и Зела, имали су представнике на Nikeјском сабору али су представљали Велику Јерменију. Понт Полемонијак, са главним градом у Полемонијуму (Сиде), укључујући и градове Неокесарију, Аргируполис, Коману, чији је епископ у Nikeји представљао Велику Јерменију; и Керас. Кападокијски Понт, са главним градом у Трапезунту, укључујући мале луке Атане и Рисеон.

²² Азија (Ἀσία), римска провинција која је заузимала већи део западне Мале Азије (Анадолија, Турска), а настала је после анексије Аталидског краљевства од стране Римске републике 133. године пре Христа. Од владавине Августа, најпрестижнија сенаторска провинција и њоме је управљао проконзул, а такво стање је трајало све до поделе провинције у 4. веку. Провинција је била једна од најбогатијих у Империји и није учествовала у ратовима, те је поштеђена разарања, током већег дела царског периода. "Asia, Roman province," *The Oxford Classical Dictionary*. 3rd ed. Oxford 1996, 189–90

²³ Док су у млађем запису и имена Марка Комнисијског и Протогенеса из Сардије, Mansi, 701.

²⁴ *Васељенски сабори. Први, Други, Трећи и Четврти – одабрана документа*, 105; Болотов, *Историја Цркве у периоду до Константина Великог*, 27–28.

²⁵ Болотов, *Историја Цркве у периоду до Константина Великог*, 30.

јерархије Мале Азије, а само номинално – по географском начелу – могао би да буде сматран за васељенски. Ипак, у овом контексту се мора имати на уму да је Цар после сабора о саборским одлукама обавестио скоро све црквене заједнице у Империји, тако да по том начелу може да буде сматран *васељенским*, а посебно је то тачно ако се зна да су овај сабор и све његове одлуке потврђене на свим потоњим саборима.

Следећи фактор разноврсности овакве врсте окупљања била је политичка подобност и познанства на двору. На пример, Јевсевије Никомидијски – као Аријев пријатељ – био је близак са Констанцијом, царевом сестром, а преко својих родбинских веза и са њеним мужем Ликинијем; затим Јевсевије Кесаријски, сличних или истих богословских основа као и Арије, био је у добрим односима са имењаком из Никомидије, а православни Осија Кордобски већ годинама је био у одличним односима са Царем. Ово су били Константинови сарадници, који су могли да утичу на сазивање и ток сабора; док су у Никеји били и мање познати црквени првојерарси; а са најбогатијим богословским знањем били су архиепископ Александар Александријски и његов јерођакон Атанасије.²⁶

Питање аријанских епископа у Никеји увек се постављало. Болотов сумира неколико сведочанстава и каже да Руфин и Геласије сведоче да је било њих седамнаест не помињући имена тих јеретичких епископа, Теодорит Кирски записује тринаест имена епископа-аријанаца, док Филосторгије набраја њих двадесет двојицу, од којих су чак седморица епископи из Либије, Аријеве родне области, док су га остали епископи са истока Империје подржавали због исте – антиохијске – школе коју су представљали. Болотов наводи да су неспорни аријанци били епископи: Јевсевије Никомидијски, Павлин Тирски, Теона Мармаријски, Секунд Птоломаидски, Минофант Ефески, Теогнис Никејски, Патрофил Скитополски, Наркис Неронијски и Марије Халкидонски.²⁷ Болотов истиче запажање аријанског хроничара, Филосторгија, да су се Александар Александријски и Осија Кордобски – у духу организације самог саборовања и одређивања тема – пре почетка сабора већ договорили о уношењу појма *једносуштан* у Символ вере и у догматско учење о Богу Сину. Наиме, Болотов каже да нема основа да се претпостави да је са намером било договорено инкорпорирање овог појма у вероисповедање, али је познато да је Осија већ знао за овај појам преко Тертулијановог учења и његових догматских списа, а пошто нису сачувана интегрална документа Првог васељенског сабора (ни у 5. веку се није знало за постојање истих), тешко је – са сигурношћу – реконструисати сам ток стварања Никејског вероисповедања и саме одлуке о уношењу новог богословског појма у тријадолошко учење,²⁸ тако да свако закључивање *ad hominem* не би могло да буде примењено у овом случају.

²⁶ Behr, *The Nicene Faith*, 163-166.

²⁷ Болотов, *Историја Цркве у периоду до Константина Великог*, 31, и *Васељенски сабори. Први, Други, Трећи и Четврти – одабрана документа*, 105; Геласије наводи Јевсевија Никомидијског, Теогниса Никејског и Марија Халкидонског. Gelasius of Caesarea, *Ecclesiastical History, The Extant Fragments*, ed. M. Wallraff, J. Stutz, N. Marinides, De Gruyter, Berlin/Boston 2018, 76-77.

²⁸ Болотов, *Историја Цркве у периоду до Константина Великог*, 29.

Долежал наводи да је Никејски сабор био најзанимљивији за анализу првенствено због верске политике римског Императора, а онда и због богословских аспеката овог окупљања највише црквене јерархије, и на крају због личности које су учествовале на сабору. На Цара је могао да утиче Осија Кордобски који је већ годинама био личност од поверења у вези са богословским питањима у Царству, затим Јевсевије Никомидијски као епископ традиционалне империјалне престонице, а посебно Јевсевије Кесаријски који је био императоров биограф. Промена места саборовања треба да се сагледа и у контексту верске политике, односно подршке никејској богословској групи, која није била потпуно православна, јер је Јевсевије Никомидијски предложио да се сабор одржи у Никеји уместо у Анкири, какав је и био иницијални предлог, због евентуалног утицаја Маркела Анкирског,²⁹ али и због Теогниса Никејског, који је био на супротној страни у односу на Маркела. Постављају се и питања, зашто је Константин комуницирао, и на крају, послушао Јевсевија који је био епископ у Никомидији и у време Ликинија, Константиновог супарника за престо, и да ли је услед те чињенице Император морао да буде опрезан у односу са њим.³⁰

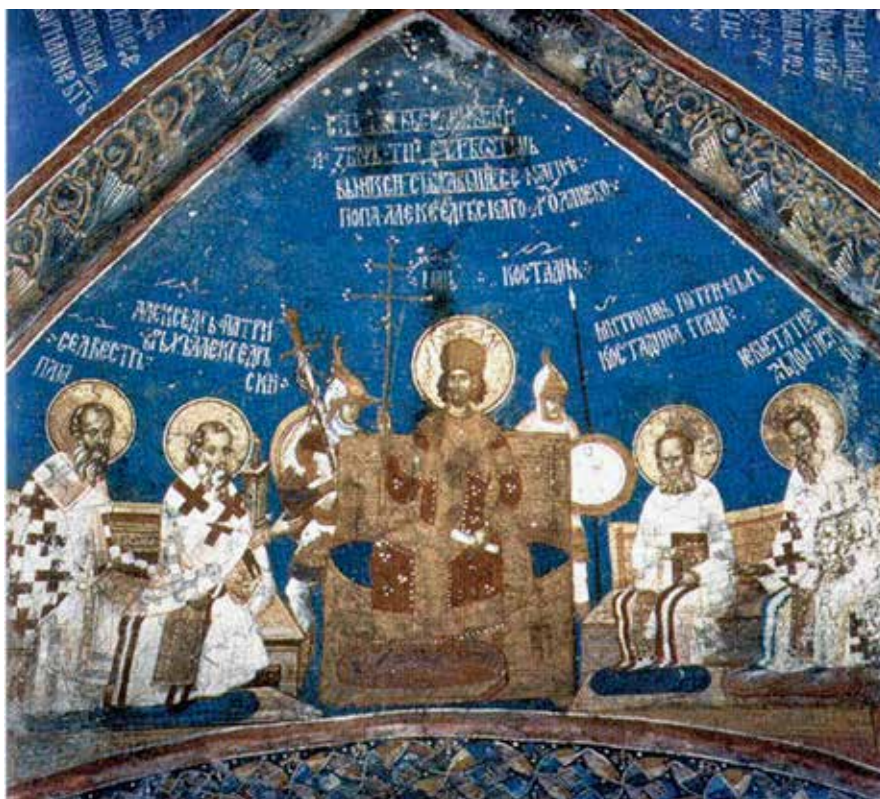
Поред ових – најпознатијих за историју – личности које су учествовале у раду Никејског сабора, у предању се помињу и Николај, епископ у Мири (Ликија), који је утамничен и мучен у доба Диоклецијанових прогона; иако се зна да је представник Ликије био само Евдемије Патаренски; и Спиридон, епископ са Кипра; иако Манси каже да су ово острво представљали Кирило Пафоски и Геласије Саламински. Ипак, каснији историјски извори потврђују учешће Николаја и Спиридона на сабору у Никеји. Овде се поставља питање, да ли су они били у пратњи својих митрополита или су били тренутно у граду па су се појавили само дан или неки краћи период на сабору, па нису потписали акте саборске? Ова питања остају отворена и на њих још треба тражити одговор.

Који су то Оци из Никеје постали светитељи? Били су то Свети Александар Александријски, Свети Атанасије Велики, Свети Јаков Нисивијски, Свети Ахилије из Ларисе, Свети Пафнутије, Свети Николај Мирликијски, Свети Спиридон, Свети Макарије Јерусалимски, Свети Јевстатије Антиохијски, Свети Митрофан Цариградски, Свети Јован Персијски, као и равноапостолни и Свети цар Константин Велики, који се у служби – у шестој песми канона именује и као *тринаести апостол*. Ови Оци су појединачно канонизовани, али се поименце не појављују у заједничкој служби у којој се Црква молитвено сећа свих Отаца који су учествовали на Првом васељенском сабору, највероватније из богословског разлога да је битан православни богословски одговор на аријанску јерес и да су сви заједно, као Црква, Оци сабрани у Никеји одговорили оним јеретицима који су били, али и оним аријанцима који нису били, на сабору.

Геласије говори о примени одлука са Првог васељенског сабора и наводи да је Осија Кордобски пренео одлуке црквама у Риму, Хиспанији и

²⁹ Behr, *The Nicene Faith*, 73-75.

³⁰ Doležal, *The Reign of Constantine*, 367.

Италији и осталим народима до океана, затим Александар Александријски са Атанасијем црквама у Египту, Ливији и Пентапољу, до граница са Индијом; па Макарије Јерусалимски са Јевсевијем Кесаријским Палестини, Арабији и Феникији; Јевстатије Антиохијски Сирији и свој Месопотамији и обема Киликијама; Јован Персијанац Перији и Индији; Леонтије Кападокије Кесаријске Кападокији, Галатији, Понту, Пафлагонији, Малој и Великој Јерменији; Теона Кизички црквама Азије и Хелеспонта, Лидије и Карије; Александар Тесалонијски оним црквама у Македонији Прима и Секунда и целој Јелади, и Европи и Скитији и Илирику; Нинехије Лаодикијски цркви у Фригији; Протогеније Сердички црквама у Дакији, Калабрији и Дарданији; Цецилијан Картагински црквама у (проконзуларној) Африци, Нумидији и Мавританији; Пистус Маркијано пољски црквама у Мисији, Атини и Галији; Александар Константинопољски је пренео одлуке са Nikeјског сабора свим црквама на Кикладама (острва).³¹

Пошто је Први васељенски сабор био догађај целе Цркве, временом је Црква канонизовала неке учесника са тог сабора, те је после Nikeје саборски одлучено да поред појединачних молитвених прослава канонизованих Отаца, установи и један дан молитвеног сећања на цео догађај и на све учеснике тог саборовања у Nikeји, 325. године пошто

³¹ Gelasius of Caesarea, *Ecclesiastical History*, The Extant Fragments, 116-119.

су сви заједно победили Арија и његове следбенике. Та богослужбена прослава носила је у себи и разликовање православних и јеретичких учесника на том скупу, тако да су у овом истраживању споменути сви познати јеретици који су били осуђени, али и они који су остали у близини двора и Цара и утицали на даљу промену верске политике, све до 337. године када је Константин уснуо у Господу. Са богословско-историјског аспекта прво су били анализирани познати учесници у Никеји, јеретици и следбеници Арија, али и они који су у Предању остали неприкосновени заступници никејске теологије. Приликом овог истраживања, анализирани су историјски извори да би био донет закључак да је Никејски сабор као догађај Цркве постао део Светог Предања и као такав се налази у богослужбеном и молитвеном сећању Цркве, све до данас.

*Химнографско-агиолошки аспект прославе
Отаца Првог васељенског сабора у Никеји*

Препрослављен јеси Христе Боже наш,
као светиљке на Земљи утврдио си Оце наше,
и њима као истином вере све нас учиш:
Многостивни слава Теби. (тропар)

Црква је одлучила да се одреди један дан када ће се све хришћанске заједнице сећати Отаца са Првог васељенског сабора у Никеји, 325. године. У последњу недељу пред празник свете Педесетнице, у педесети дан после Васкрса, Црква је установила да се богослужбено сећа светих Отаца Првог васељенског сабора, који су у борби против Аријеве јереси себе уградили у вечност потврђујући православно богословско учење о Светој Тројици и Христу и прослављајући Бога, како би и Господ њих прославио. То богопознање и стварање термиолошки савршеније христолошке догме којом је одређен однос Оца и Сина у Светој Тројици улази 325. године у Свето Предање Цркве и гради богословски систем, који временом постаје свеукупно и предањско систематско православно богопознање, и на крају – богословље. У овом истраживању прате се две службе – на јелинском (грчком) и црквенословенском језику – које су у ствари текстуално исте, а компаративним цитирањем потврђује се светопредањска и богослужбена пракса везана за Оце Првог васељенског сабора и у словенским и јелинским Црквама.

У служби Отаца Првог васељенског сабора потврђена је историјска чињеница да се сабор десио у Никеји и да је учествовало 318 архијереја Цркве из свих крајева Империје и да су се окупили да осуде Аријево погрешно учење о Сину Очевом, Логосу Божијем, али и о Светој Тројици: *Τῶν Νικαέων ἡ λαμπρὰ πόλις σήμερον, ἐκ πάσης γῆς πρὸς ἑαυτὴν συνεκάλεσε, τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτῶ Ἀρχιερεῖς, κατὰ τοῦ λαλήσαντος, βλασφημίαν Ἀρείου, καὶ κατασμικρύναντος τῆς Τριάδος τὸν ἕνα, Υἱὸν καὶ Λόγον ὄντα τοῦ Θεοῦ, ὃν καθελόντες τὴν Πίστιν ἐκράτυναν.* Дакле, црквене песме потврђују историјску тачност основних информација о Првом васељенском сабору.

У служби, која се једном годишње прославља у Цркви, један историјски тренутак који се десио у Никеји, по Промислу и допуштењу Божијем, уграђен је у Свето Предање и на тај начин је освештана историја која води ка Другом Христовом доласку. Тако православно богословствовање против аријанске јереси улази у богослужење Цркве од најранијих времена. Управо то и пише у стихири, у јелинској служби Никејским оцима: Τὰς μυστικὰς σήμερον τοῦ Πνεύματος σάλπιγγας, τοὺς θεοφόρους Πατέρας ἀνευφημήσωμεν, τοὺς μελωδήσαντας ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, μέλος ἐναρμόνιον θεολογίας, Τριάδα μίαν, ἀπαράλλακτον, οὐσίαν τε καὶ Θεότητα, τοὺς καθαιρέτας Ἀρείου, καὶ ὀρθοδόξων προμάχους, τοὺς πρεσβεύοντας πάντοτε Κυρίῳ, ἐλεθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Τὰς μυστικὰς σήμερον τοῦ Πνεύματος σάλπιγγας, τοὺς θεοφόρους Πατέρας ἀνευφημήσωμεν, τοὺς μελωδήσαντας ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, μέλος ἐναρμόνιον θεολογίας, Τριάδα μίαν, ἀπαράλλακτον, οὐσίαν τε καὶ Θεότητα, τοὺς καθαιρέτας Ἀρείου, καὶ ὀρθοδόξων προμάχους, τοὺς πρεσβεύοντας πάντοτε Κυρίῳ, ἐλεθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

О Арију, који није православно поштовао и славио Бога, говори и стихира – са вечерње службе – светим оцима Никејског сабора, који су Сина Божијега исповедили као Господа, који је сапрестолан Оцу и Духу Светоме:

Ἄριον безѡмный пресѣѣа трѣцы пресѣѣе ѣдиноначіаіе, въ трѣхъ беззакѡннаа же ѡ нееріаѣннаа еѡцесѣтѣа. тѣмже оуѣи еѡносіиη сошеѣшеа оуѣерѣнѡ, рѣвносітїю разжизѣемн, ѡкоже дѣевітѣанннз ѡіа, дѣхѡвнымз посѣкаіѡтѣз мечемз етѣдѣ надѣнѣшаго хѣльника, ѡкоже дѣхъ вѣѣіаше.

Арије је *Христову ризу раздрао на пола*, а затим се у песми наставља и низ јеретика са Несторијем који је јеретички учио о Богородици:

Втѡ тѡѡѡ еііе рїзѣ раздрѡ; ἄριη, тѣи рѣкѡз ѣсѣ, ѡже трѣцы пресѣѣе ѣдиноѣетноѡ начіаіѡ въ раздѣлѣсѣнѡ: есѣ ѡвѣрже тѡ бѣтн еѣніаго ѡ трѣцы, есѣ ѡ нертѡрїа оуѣнѣтѣ еѡѣ не глаголѡтн. ѡ соборѣ, ѡже въ ѡікен, есѣ еѣіа тѡ проповѣда гѣн, оуѣѣ ѡ дѣхѡ сопресѣтѡльна.
Въ ерѣгѣ пѡдлетѣз грѣхѡ ἄριη, возненавїѣвѣый свѣтѡ бнѣѣтн, ѡ еѣѣетѣвенноѡ расѣтерзѣетѣа оуѣднѣенѡ бнѣѣтнннхѣ, есѣ ѡзѣдѣтн еѡцесѣтѣѡ ѡ дѣшѣ ѡдѣкнѡ, дрѣгїн іѣда бѣвѣз нрѡкомз ѡ ѡбразѡмз. ѡ соборѣ, ѡже въ ѡікен, есѣ еѣіа тѡ проповѣда гѣн, оуѣѣ ѡ дѣхѡ сопресѣтѡльна.

Затим Арија, Отац који је писао стихире Отаца Никејског сабора, назива другим Јудом Искаринотским, јер је издао Христа.

Богоносни Оци Никејског сабора зову Арија безумним хулником:

Арїи беззлннын прегтїа трїцы прегтїе єднннчлїе, вз трї
беззакѡннл же н негїлєннл єщїсгтїа. тїмже оцї бїгннн
сшїдшїсгтїа огїєрднш, рїкннстїн рлзжнзїемн, їкоже дїевїгннн
нїлї, дїївннмз порїкїїтїз мїгїмз стїдї нлїнїшгтїа хїлїннл,
їкоже дїх вїцїлїсгтїе.

Слава на литијским стихирама, посвећена Никејским Оцима говори о разлици између православног Предања које су апостоли предали Оцима са Првог васељенског сабора који су учили о једносушности у Светој Тројици и Аријевог хуљења које су Оци изобличили, а са њим и духоворца Македонија, па затим и потоње јеретике Несторија, Евтиха и Диоскора, а затим и Савелија и Севира,³² од чијих прелести Бога моле да нас све сачувају и да у свом животу православно верујемо:

Слїва: оцїмз, глїсгтїе:

Апїлїскнх прїдлїнї нзвїсгтїн хрлнїтїлїе вїсгтїе стїн оцтїцї: стїлї
ко трїцы єднннєдїннн прлвоєлївнш нлїнїшїсгтїе, дїїевн хїлїнїе снкнрнїк
ннзлнжїсгтїе, сг нїмз же н млкїднїл дїхнкнрїцл ѡєлннїшїсгтїе, ѡєдїнїсгтїе
нїстнрїл, євгтїхїл н дїоскнрл, слвїлїлїлї же н сївїрл безглївннлгтїе: нїхїе
прїлїстї нспрнїтїе нзлївнїсгтїе нлїмз, нїсквїрнїл нлїшїсгтїе жнїтїн вз
вїсгтїе снхрлнїсгтїе, мнлнїсгтїе.

На слави је писац стихова написао да се молебнн сїшлмо бнгоносннх Отлцл, кнї су се слбрлл нз цїлїе влсїлїенїе у свїтлнм глрдл Ннкїї, а то слбрлїе је бнло прлвослвлннн и свн су бллгнчїстївнн и вїрнн прлзновллн, оснм безбнжннлгтїе Арїїл, кнгл је слбрлнл, клтолнчлнскл Црквл протїрлл:

³² Αποστολικῶν παραδόσεων, ακριβεῖς φύλακες γεγόνατε, ἅγιοι Πατέρες· τῆς γὰρ ἁγίας Τριάδος τὸ ὁμοούσιον, ὀρθοδόξως δογματίσαντες, Ἀρείου τὸ βλάσφημον, συνοδικῶς κατεβάλετε, μεθ' ὃν καὶ Μακεδόσιον, πνευματομάχον ἀπελεγξάντες, κατεκρίνατε Νεστόριον, Εὐτυχεῖα καὶ Διόσκορον, Σαβέλλιον τε καὶ Σεβήρον τὸν ἀκέφαλον, ὧν τῆς πλάνης αἰτήσασθε ῥυσθέντας ἡμᾶς, ἀκηλίδωτον ἡμῶν τὸν βίον, ἐν τῇ πίστει φυλάττεσθαι δεόμεθα.

се наставља стихира: Ἄρειος ὁ ἄφρων, τῆς Παναγίας, τέτμηκε Τριάδος τὴν μοναρχίαν, εἰς τρεῖς ἀνομίους τε καὶ ἐκφύλους οὐσίας· ὅθεν Πατέρες θεοφόροι, συνελθόντες προθύμως, ζήλω πυρούμενοι, καθάπερ, ὁ θεσβίτης Ἥλίας, τῷ τοῦ Πνεύματος τέμνουσι ξίφει, τὸν τῆς αἰσχύνης δογματίσαντα βλάσφημον, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἀπεφήνατο.

У јелинској служби наглашено је да данас (на овај дан успомене Отаца Првог васељенског сабора у Никеји, 325) *верно прослављамо годишњи помен богоносних Отаца, који су се сакупили из целог света у славном граду Никеји. Јер су они, побожно и свеобухватно, одбацили безбожно учење злог Арија ... и цела Цркве га одбацује, и (Оци) су научили све да исповедају Сина Божјег, једносуштног и савечног, који је постојао пре векова, (како и пише) у Символу вере, где је то тачно и побожно изложено; стога и ми, следећи њихова божанска учења, свакако верујемо и клањамо се, са Оцем и Сином и Светим Духом, у једно Божанство, Тројицу једносуштну.*

У катизми Оцима пише: Φωστῆρες ὑπέρλαμπροι, τῆς ἀληθείας Χριστοῦ, τῷ κόσμῳ ἐδείχθητε, ἐπὶ τῆς γῆς ἀληθῶς, Πατέρες μακάριοι, τήξαντες τὰς αἱρέσεις, τῶν δυσφήμων γλωσσάλων, σβέσαντες τὰς φλογώδεις, τῶν βλασφημῶν συγχύσεις· διὸ ὡς Ἱεράρχαι Χριστοῦ, πρεσβεύσατε σωθῆναι ἡμᾶς, што указује на важност догађаја – Никејског сабора – за проповед истинске Христове науке, јер су се Оци (сабрани у Никеји) као јерарси Христови, јавили свету као *најсјајнија светила топећи јереси и клеветничке нападе, односно аријанско погрешно учење о Господу Исусу Христу.*

У синаксару овог недељног дана читамо да се ово празновање не налази случајно између Вазнесења и Педесетнице, јер Свети Оци поред велике победе Православља над Аријевим погрешним учењем, прославише Бога и формулисањем прве верзије Символа вере – *Никејског вероисповедања*. У богослужењу ове седме недеље по Пасхи, молитвено се велича Први васељенски сабор, али и свих 318 светих Отаца овог сабора који се у служби називају Христовим усрдним проповедницима и бранитељима еванђелске истине и учења Цркве Христове. У једној од познатих стихира *Свјатих Отчев лик...* коју појемо на јутрењу ове недеље, Свете Оце називамо *многосветлим звездама, необоривим кулама Сиона, миомирисним рајским цветовима, похвалама благословеног града Никеје, као и украсом васцеле васељене*. Писац службе никејским Оцима јасно указује на битност разликовања појмова *створен и рођен*, због богословске борбе са аријанцима, али и због спаситељске службе Христове кроз Кога је створен човек и цео свет, али уједно – Он је Спаситељ свега створеног, јер Њега рађа Бог Отац да кроз Њега буде створен свет. То је сотириолошки аспект службе никејским Оцима.

Затим се са богословског аспекта, прелази на историјски, јер писац синаксара говори да је саборовање било пред царом Константином Великим у двадесетој години његовог царствовања, када су гоњења већ престала, а из Рима је престоница пренета у нови *Константинов град*. Сабор је одржан лети и свих 318 отаца је дошло како би се размотрило Аријево учење. Арије је, из Либије, дошао у Александрију и рукоположен је за уакона од Петра Александријског и одмах је почео да хули на Сина

Божијега, како је Он твар, тако да су га Оци упоредили са *злочестивим* Савелијем.³⁴ Архиепископ Петар је Арија одлучио (од црквене заједнице) због своје хуле и *раздирања Христове ризе*.³⁵ После Петра и Ахилије Александријски је разрешио Арија свештеничке службе, а затим је на александријску катедру дошао Александар који је слушао како Арије наставља да проповеда, па је сазван сабор, како говори Теодорит Кирски, зато што је Арије свом *злочешћу подвео* Јевсевија Никомидијског, Павлина Тирског и Јевсевија Кесаријског, који су били против Александра. Даље, у синасару пише да је у периоду око сазивања Никејског сабора све више људи прилазило Цркви и крштавало се, тако да је Константин морао да решава спорове у Цркви која је временом била све присутнија у друштвеној сфери Империје, па је сазвао сабор у Никеји, коме је и сам присуствовао. Саборски је тада одлучено да је Логос *једносуштан* и *савечан* Оцу што је написано и у Символу вере.³⁶ Следећа одлука на сабору била је да се Пасха – Васкрс слави свуда у Империји у исти дан, али не у онај дан када празник *Песах* славе Јудеји. Донето је и двадесет црквених правила (канона) и Символ вере што је све цар Константин потврдио својим постсаборским посланицама. На крају синаксара пише да је сабору присуствовало 232 архијереја и 86 свештеника, ђакона и монаха, дакле – укупно 318 отаца.

После средишњег дела у коме се говори о Никејском сабору, у синасару се наводе имена најбитнијих учесника Никејског сабора, углавном поштујући диптих Цркава: прво је наведен папа римски Силвестер, затим Митрофан Константинопољски, који је био болестан па је имао мјестобљуститеља, па Александар Александријски, са својим архиђаконом Атанасијем Великим; Евстатије Антиохијски и Макарије Јерусалимски; Осија Кородбски, Пафнутије Исповедник, Николај Мироточиви,³⁷ Спиридон Тримитунски, да би писац синаксара на крају

³⁴ Савелије је учио да се Бог објављивао у историји као Отац, некад као Син, а некад као Дух. Божија ипостас Оца се губи када се Бог јавља као Син, а опет престаје да буде Син када се јавља као Дух. По Савелијевом науку, једна Божија ипостас има једну суштину. Нема три особе, него једна, која се објављује у три начина односно *модуса*, по чему се ово јеретичко учење назива и *модализам*. Модализам је облик учења о Светој Тројици, тако да је Бог један, а истовремено и Отац, Син и Дух. Ово јеретичко учење су углавном усвојили обични људи, који су веровали да је Христос Бог, али и да је Бог један. Присталице Савелијевог учења називају *савелијани* или *патропасијани*, због тврдње да је и Отац страдао у обличју Сина. Савелијевих присталица било је у Месопотамији и деловима Рима. Pelikan, J. *The Emergence of the Catholic Tradition (100-600)*, The University of Chicago Press 1975, 179-181

³⁵ У служби Оцима на јелинском језику: Τίς σου τὸν χιτῶνα Σῶτερ διεῖλεν, Ἄρειος, σὺ ἔφης, ὁ τῆς Τριάδος, τεμῶν τὴν ὁμότιμον ἀρχὴν εἰς διαίρεσεις, οὗτος ἠθέτησέ σε εἶναι, τὸν ἕνα τῆς Τριάδος, οὗτος Νεστόριον διδάσκει, Θεοτόκον μὴ λέγειν· ἀλλ' ἡ Σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ, Υἱὸν Θεοῦ σε ἀνεκήρυξε, Κύριε, Πατρί καὶ Πνεύματι σὺνθρονον.

³⁶ Како је у канону записано: Νομὴν Ἀρείου δεινῆς αἵρέσεως, ὡς ἰατροὶ ψυχῶν τε καὶ σωμάτων ἐστήσατε, ἱερῶς τῆς πίστεως τὸ Σύμβολον, πᾶσιν ἐκτεθεικότες· ὁ νῦν κατέχοντες, μνήμη τὴν ὑμῶν, Τερούργοι, ἀεὶ δοξάζομεν.

³⁷ Благоверни цар Константин, желећи да буде утврђена вера у Христа, наредио је да се у граду Никеји одржи Васељенски сабор. Свети Оци су се сабрали, православно учење вере су изложили, а Аријеву јерес и самог злоумног јеретика Арија проклели. Исповедивши да је Син савечан Оцу и да Сину и Оцу припада једнака част, свети

овог поглавља рекао да су двојица архијереја преминула у току сабора. После сабора сви су клирици отишли својим *домовима*. Затим, у синаксару следи опис догађаја после сабора: када је Арије пришао Константину и његовим синовима и рекао да се каје и да ће потписати вероисповедање и да ће се повинovati одлуци следећег сабора. Цар је Арија проследио у Константинопољ код Александра, који је на архиепископској катедри наследио Митрофана. И када су требали да иду у Цркву на молитву Аријева утроба (*црево*) се просула, као што је и Јуди (Искаротском).³⁸ Синаксар се завршава: *Молитвама Светих тристотинаосамнаест богоносних Отаца, Христe Боже наши, помилуј нас. Амин.*

Следе песме даље службе Оцима, у којима је потврђена православна тријадологија, са посебним акцентом на појмове *безначалан* (беспочетни у смислу да нема почетак постојања у времену, пошто је Арије говорио да је *било времена када Исуса Христа није било*), *једносуштан* и *јединородан* који се односе на Сина Божијег, Логоса, друго лице Свете Тројице, Господа Исуса Христа кога је Арије понизио учећи да је Христос твар. Зато се даље у служби пева и да се пазимо Аријеве љуте јереси и да изложимо Символ вере православне и да се држимо те вере и да је памтимо. Те при крају службе се поје да се данас празнују божанствени Оци који су избавили људе од јереси како би сви заједно славили Оца, Логоса и Духа Светога.³⁹

Оци су васпоставили мир у светој Божанственој апостолској Цркви. На том Сабору међу 318 светих Отаца био је и свети Николај. Он је јуначки стајао против безбожног учења Аријевог и заједно са светим Оцима Сабора утврдио и предао свима догмате православне вере. О светом Николају инок Студитског манастира Јован говори ово: *Понесен божанском ревностију, као други пророк Илија, он усред Сабора посрами јеретика Арија не само речју него и делом, ударивши га по образу. Због тога свети Оци Сабора узнегодоваше против светитеља, и решише да га за тако дрско дело лише архијерејског чина. Али сам Господ наши Исус Христос и Преблагословена Мати Његова, гледајући с неба на подвиг светитеља Николаја, одобрише његов смели поступак и похвалише његову божанску ревност. Јер неки од светих Отаца Саборских имадоше онакво исто виђење каквог се и сам светитељ удостоји још пре свога постављења за архијереја. Они видеше да с једне стране светитеља стоји сам Господ Христос са Еванђељем, а с друге - Пречиста Дјева Богородица са омофором, и враћају и дају светитељу знаке његовог чина, који су му били одузети. И познавши по томе да је та светитељева смелост била угодна Богу, Оци Сабора су престали да прекоравају Николаја и указали су му поштовање као великом угоднику Божијем. Јустин Пелијски, *Житије Светих за децембар*, Ваљево 1998, 56-71.*

³⁸ У јелинској служби сагласно је учење о доприносу Отаца Првог васељенског сабора приликом систематизовања православне христологије у 4. веку: Κρημνῷ περιπέτει τῆς ἀμαρτίας, Ἄρειος, ὁ μύσας τὸ φῶς μὴ βλέπειν, καὶ θεῖω σπαραττεται, ἀγκίστροφ τοῖς ἐγκάτοις, πᾶσαν ἐκδοῦναι τὴν οὐσίαν, καὶ τὴν ψυχὴν βιαίως, ἄλλος Ἰουδαῖος χρηματίσας, τῇ γνώμῃ καὶ τῷ τρόπῳ· ἀλλ' ἡ Σύνοδος ἢ ἐν Νικαίᾳ, Υἱὸν Θεοῦ σε ἀνεκήρυξε, Κύριε, Πατρὶ καὶ Πνεύματι σὺνθρονον.

³⁹ Νενικήκατε μανίας τὸν ἐπόνυμον, Ἄρειον, τὸν μανέντα δεινῶς, καὶ λαλήσαντα εἰς τὸ ὕψος ἄδικα Θεοῦ· Υἱῷ γὰρ ἡρνήσατο βοᾶν· Εὐλογητὸς εἶ ὁ Θεός, ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν. Τὸν Υἱὸν βροντῆς μιμούμενοι θεσπέσιοι, Λόγον Πατρὶ συνάναρχον, καὶ ὁμόθρονον, πυρμιόρφους στόμασιν ὑμῶν, τοὺς πάντας διδάσκετε βοᾶν· Εὐλογητὸς εἶ ὁ Θεός, ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν. Ὡς ὑπόπτεροι τῷ Λόγῳ βοηθήσαντες, ἤκατε θεομακάριστοι· οἰκουμένης γὰρ ἐκ περάτων ἤθροισεν ὑμᾶς, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βοᾶν· Εὐλογητὸς εἶ ὁ Θεός, ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν.

Како је у српској, тако је и у јелинској служби:

Νοθεύσας Ἄρειος, φρενὶ ἀγνώμονι, τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ταῖς πατρικαῖς, ψήφοις ἐξωστράκισται, τῆς Ἐκκλησίας σεσηπός, ὡσπερ μέλος ὁ δυσώνυμος.

Ἵπὲρ σοῦ Δέσποτα, ἀγωνιζόμενος, ὁ χορὸς τῶν Πατέρων, σοῦ τοὺς ἐχθρούς, ἄγαν ἐτροπώσατο, καὶ συμφυῆ σε τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Πνεύματι ἐδόξασε.

Μεσίτης γέγονας, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ὄθεν Χριστέ, δύο σε ταῖς φύσεσιν, ἕνα γνωρίζοντες Υἱόν, οἱ θεόφρονες ἐκήρυξαν.

Проповедање Апостола, оци догмата, у Цркви сте једину веру запечатали, јер сте одећу истине носили, исткану од богословља са Неба, уздижући и славећи велику тајну побожности.

Τῶν ἀποστόλων τὸ κήρυγμα, καὶ τῶν Πατέρων τὰ δόγματα, τῇ Ἐκκλησίᾳ μίαν τὴν πίστιν ἐκράτυνεν· ἢ καὶ χιτῶνα φοροῦσα τῆς ἀληθείας, τὸν ὑφαντὸν ἐκ τῆς ἄνω θεολογίας, ὀρθοτομεῖ καὶ δοξάζει, τῆς εὐσεβείας τὸ μέγα μυστήριον. (кондак Отаца Првог васељенског сабора у Никеји, 325)

Закључак

Пошто је Први васељенски сабор био догађај целе Цркве, нормално је да је временом уследило и канонизовање многих учесника са тог сабора, али је установљен и један дан молитвеног сећања на цео догађај и на све учеснике тог сабора у Никеји, 325. године. Основна карактеристика овог истраживања била је историјска, а затим и компаративна метода анализе доприноса свих Отаца учесника Никејског сабора, да би уследио еортолошки закључак о важности, а затим и о прослави Отаца са Првог васељенског сабора у Никеји (325-2025).

Због богословског доприноса Светих никејских Отаца против јереси аријанизма, богослужбена прослава носила је у себи разликовање православних и оних јеретичких учесника на том скупу, тако да је у овом истраживању са богословско и са историјског аспекта анализирано деловање познатих учесника, а затим су химнографско-агиолошком анализом истакнути богословски детаљи из службе Светим Оцима Првог васељенског сабора. Богословско учење којим је проткана служба Оцима углавном се базира на догматском одговору православних на аријанску јерес, па су поред терминолошких разјашњења – *једносуштан* и *савечан* – доминантни и детаљи који приказују саборно једномислије Отаца, тако да служба указује на систематичност православне теологије са акцентом на тријадолошко и христолошко учење почетком 4. века. На тај начин, са два аспекта, може да се закључи да је један догађај на коме се окупио велики број Светих Отаца Цркве који су богословски осудили једно јеретичко учење свештеника Арија, које је прерастало у озбиљан проблем, постао део Светог Предања, тако да се молитвено сећање на Свете никејске Оце преноси у Цркви све до данас и подсећа све потоње генерације на јеретичко учење Арија које је осуђено у Никеји и изложење православне вере у Никејском вероисповедању.

Deacon Ivica Ćairović
(University of Belgrade Faculty of Orthodox Theology)
HOLY FATHERS OF THE FIRST ECUMENICAL COUNCIL (325)

Since the First Ecumenical Council was an event of the entire Church, it is natural that many participants from that Council were canonized, and then Church was established a day of prayerful remembrance of the entire event and all participants of the council in Nicaea, in 325. Due to the theological contribution of the Holy Fathers of Nicaea against Arianism, the liturgical celebration carried within itself the distinction between the Orthodox and the heretical participants at Council, so in this research were analyzed the activities of the famous participants from a theological and historical perspective, and then, through a hymnographic-agiological analysis, theological details from the service to the Holy Fathers of the First Ecumenical Council were highlighted, which have a connection with the Fathers and with the Council itself. The theological teaching with which the service to the Fathers is woven is mainly based on the response of the Orthodox to the Arian heresy, so in addition to terminological clarifications of details – *omousios* and *coeternal* – that depict the catholicity of the Fathers are dominant, so that the service indicates the systematicity of Orthodox theology with an emphasis on Trinitarian and Christological teaching. In this way, from two aspects, it can be concluded that an event at which a large number of Holy Fathers of the Church gathered to theologially condemn a heretical teaching of the priest Arius, which had developed Church into a serious problem, became part of Holy Tradition, so that the prayerful remembrance of the Holy Nicene Fathers is transmitted in the Church to this day.